

Vaclovas Biržiška

Pirmasis profesionalus Lietuvos knygotyriminkas, bibliografas, visuomenės veikėjas, publicistas, kultūros istorikas, profesorius. Gimė 1884-12-02 Viekšniuose (Mažeikių apskritis). Mirė 1956-01-02, palaidotas Voterberyje (JAV), 2018 m. perlaidotas Vilniuje, Rasų kapinėse.

1903 m. baigė Šiaulių gimnaziją. Vėliau studijavo Peterburgo universitete, kurį baigęs 1909 m. įgijo teisininko išsilavinimą. Po studijų Vaclovas Biržiška vertėsi advokato praktika Vilniuje ir Šiauliuose. 1914 m. buvo mobilizuotas į Rusijos kariuomenę, dalyvavo Pirmajame pasauliniame kare, po Spalio revoliucijos trumpai dirbo Maskvoje. 1918 m. bolševikų buvo areštuotas kartu su kitais 30 000 buvusių karininkų. Sušaudymo išvengė 1919 m. sutikęs Vinco Kapsuko vyriausybėje Vilniuje būti švietimo komisaru. 1920 m. Vilniaus kraštą okupavus lenkams, V. Biržiška pasitraukė į Kauną.

1920–1925 m. dirbo dėstytoju Aukštuosiuose karininkų kursuose ir Karo mokykloje Kaune. 1925 m. jam suteiktas pulkininko leitenanto laipsnis. Nuo 1922 m. Lietuvos universitete (dab. Vytauto Didžiojo universitetas) dėstė teisę, bibliografiją ir knygos istoriją, nuo 1924 m. – profesorius. 1933–1935 m. buvo šio fakulteto dekanas, nuo 1939 m. – filologijos habilituotas daktaras. 1922–1943 m. buvo VDU, o 1940–1941 m. ir Vilniaus universiteto (VU) bibliotekų direktorius, VU Teisės fakulteto dekanas. 1941 m. bolševikų pašalintas iš Vilniaus universiteto, Kaune dėstė Filosofijos fakultete, įkūrė bibliotekininkystės skyrių. 1931–1944 m. – Lietuvos bibliotekininkų draugijos pirmininkas, 1933–1944 m. – „Lietuviškosios enciklopedijos“ redaktorius. 1941 m. išrinktas Lietuvos mokslų akademijos tikroju nariu.

1944 m. liepos mėn. pasitraukė į Vokietiją. 1946–1949 m. – Pabaltijo universiteto Hamburge ir Pineberge profesorius. 1949 m. emigravo į JAV, 1951–1953 m. dirbo JAV Kongreso bibliotekos Vašingtone konsultantu.

Dar besimokydamas Šiaulių gimnazijoje V. Biržiška susidomėjo lietuvių periodikos istorija. Tuomet pradėjęs rinkti lietuviškų laikraščių bibliografiją, sudarė ją per dešimt metų, smulkiai nurodydamas visų lietuviškų laikraščių turinius ir istoriją. Deja, Pirmojo pasaulinio karo metais tas parengtas darbas pražuvo. 1932 m. išėjusioje knygoje „Iš mūsų laikraščių praeities“ apibūdinta 1832–1904 m. leista periodika. Aptariamas steigimas, kryptys, redaktoriai, darbuotojai, pateikiami duomenys. Leidiniai aptarti chronologiniu geografiniu principu – atsižvelgta į leidimo vietą ir laiką, idėjinės pozicijas (buržuaziniai liberaliniai, klerikaliniai, progresyvieji). Nemažai dėmesio skyrė spaudos draudimo metais leistiems rankraščiniams laikraščiams. Iš viso jų V. Biržiška išaiškino 17. Išsamiai aprašė „Aušrą“. Tai pirmasis tos srities leidinys lietuvių istoriografijoje, ir dabar nepraradęs savo reikšmės.

Kiti svarbūs darbai: „Lietuviškų knygų istorijos bruožai“ (1930), „Senųjų lietuviškų knygų istorija“ (2 d., 1953–1957). Ypač reikšmingas V. Biržiškos veikalas, vainikuojantis viso gyvenimo darbą, – trijų tomų „Aleksandrynas“ (taip pavadino savo anksti mirusios žmonos Aleksandros atminimui). Jis laikomas senųjų lietuvių rašytojų ir raštijos enciklopedija, be kurios neįmanomi tolesni lietuvių kultūros, spaudos istorijos tyrinėjimai. Trijuose tomuose aprašyta 370 autorių, kūrusių Lietuvos ir lietuvių raštiją nuo XVI a. iki XIX a. antrosios pusės. Jis išleistas Čikagoje 1960 m., 1963 m., 1965 m., Lietuvoje publikuotas 1990 metais. Dalis iševijoje parengtų darbų liko rankraščiais, asmeninis archyvas 2011 m. perduotas VU bibliotekai.

1995 m. įsteigta V. Biržiškos kasmetinė premija už reikšmingiausius knygotyros, bibliotekininkystės ir bibliografijos istorijos, teorijos ir metodikos darbus bei reikšmingą praktinį darbą bibliotekoje. 2003 m. VDU bibliotekai suteiktas V. Biržiškos vardas. 1928 m. V. Biržiška buvo apdovanotas Gedimino III laipsnio ordinu.

Parengė

LMA Organizacinio skyriaus vyriausioji specialistė

Valerija Paškauskienė

Naudoti šaltiniai:

Kaunas, Domas. Lietuvių periodikos pirmtakas. Vilnius, 1991.

Žukas, Vladas. Gyvenimas knygai: Vaclovas Biržiška. Vilnius, 2012.